

A VÁLASZTÁSOK ÉS AZ SZDSZ

Az SZDSZ valóban tarka párt. Tagjaink között különböző világnézetű ember ek vannak; a szociáldemokratáktól a radikálisokon és szociálliberálisokon át egészen a szabadelvű konzervatívokig. Összeköt bennünket a demokrácia igénye, a nyugatosság és az Európához való felzárkózás követelménye. Egy cent-rumpárt esetében — de más demokratikus pártoknál is — a többszólamúság a rendjénvaló. Nem követhetjük az egység illúziójára építő bolsevik gyakorlatot sem morális, sem politikai okokból. Nem vehetjük át azt a modellt, azt a pártstruktúrát, amelyet meghaladni igyekszünk. Ha az Ellenzéki Kerekasztal tárgyalásai a hatalom képviselőivel sikerre vezetnek, akkor Magyarországon a közeljövőben szabad választásokra kerülhet sor. Szövetségünknek ki kell dolgoznia választási stratégiáját, sőt taktikáját is. Már most el kell tűnődnünk azon, hogy tarka pártunk miként politizáljon a választási kampány idején. Milyen problémák és milyen előnyök adódhatnak sokszínűségünkben?

Meg kell találnunk azt a sajátos karaktert, ami kiemelhet szövettségünket a versengő pártok sokaságából. Az SZDSZ persze ma sem arctalan; általános vélemény szerint itt található a legfelkészültebb politikai, gazdasági és jogi szakértők, s itt fogalmazódott meg elsőként egy valóban nagyszabású és hitelt érdemlő program: a rendszerváltás programja. Megerősíti ezt a demokratikus ellenzék politikai örökségének vállalása és azok a személyek is, akiknek neve 56 eszmével, illetve az ellenzéki kultúrával fonódott össze.

Ezek a jellegzetességek mostanáig meghatározóak voltak, de úgy vélem, hogy a választási kampányban nem lesznek elegendők. Nagy Imre és társai temetése után az ötvenhatos hagyomány az egész nemzeté lett, politikai szervezetek egész sora fog ebből a hagyományból meríteni. Természetesen az SZDSZ sem mondhat le erről — ellenkezőleg, hangsúlyoznia kell réglkötetű elkötelezettségét —, de a választási sikerhez ma már másra is szükség van. Az ellenzéki látványos győzelme paradox, de természetes módon azal járt, hogy az ellenzék, mint csoport vesztett korábbi súlyából és betagozódott a társadalom újjászülető politikai pluralizmusába. Ma már nem elsősorban életforma és morális

tartás kérdése, hanem egyre inkább egyszerűen politika.

A politika szekularizálódása egészséges társadalmi jelenség. A parancsuralmi rendszer jogsértő magatartása által életrehívott kényszerű avantgardizmus helyébe lassan a politikai szakszerűség igénye lépett. Várható, hogy a kommunista diktatúra évtizedei alatt hitelét veszített politikusi szakma ismét felértékelődik. Egy valódi demokratikus átmenetnek ugyanis ki kell termelnie profi ellenzéki politikusokat is. Az amatőr politikázásból kinövő ellenzéknek hosszabb távon kormányképesse kell válnia. Az átmenet vége és a demokrácia próbaköve igazán az lesz majd, ha a kormánykoalíció megbukhat és az ellenzéki koalíció zökkenőmentesen a helyébe léphet. Ha kialakul és működik a parlamenti váltógazdálkodás.

Milyen alternatívák állnak az SZDSZ előtt a közelgő választási kampány során? Az első kérdés, amely meghatározhatja a szövetség politizálási stílusát az az, hogy *elitpárt* vagy *tömegpárt* akar-e lenni. Ha az előbbi, akkor *értelmiségi programpárt*ként működhet. Nevesebb képviselői nyerhetnek néhány budapesti választókerületben, további egy-két parlamenti helyet pedig töredékszavazatokkal szerezhet meg. Ebben az esetben az SZDSZ a magyar polgári radikális pártok hagyományát folytatná. Nem azt tartaná feladatának, hogy kompromisszumok árán, de növelje választóinak s mandátumainak számát, hanem hogy ott legyen a parlamentben, és konzokvens ellenzéki álláspontot, sőt értékrendet képviseljen.

Ebben az esetben választói bázisa leszükülne Budapest "polgári" kerületeire, illetve az egyetemi városok értelmiségére. Noha a párt valószínűsége súlyos tagsága összetételénél fogva nagyobb lenne, végsősoron mégis a Jászi-párt, a Rassay-párt vagy a Csécsy Imre—Zsolt Béla-féle párt szerepét játszáná el.

Ha az SZDSZ tömegpárt kíván lenni, véleményem szerint két irányba nyithat: a vállalkozók vagy a hátrányos helyzetű társadalmi kisebbségek (elsősorban a szegények) felé. A probléma itt abban van, hogy a kétirányú elköteleződés a konkrét kérdésekben sokszor ellentmondásban van egymással. A program szintjén összenhangolható a liberális magángazdaság és a jóléti szociálpolitika, de hogyan foglaljon állást az

SZDSZ olyan ügyekben, mint amikor a "vállalkozó" gyárigazgató eladja a nyilvánvalóan veszteséges gyárat a munkások feje fölé. A munkások, vagy a tulajdonosként fellépő menedzser oldalára álljon? Jó lelkiismerettel egyiket sem teheti — és mégis állást kell foglalnia.

Ha az SZDSZ a *vállalkozók pártja* akar lenni, akkor az adott helyzetben a liberális elv képviselőit kell előtérbe állítani, és vissza kell fogni a radikális és szocialista típusú érvrendszereket a kampány során. Jó lenne pontosan ismerni a tagság foglalkozási összetételét, de benyomásaim szerint az nem elsősorban a vállalkozó rétegek képviselőiből áll. Inkább értelmiségiekből és vidéken inkább hátrányosabb helyzetűekből, akik elvileg feltétlenül a polgárosodás hívei, de ezalatt inkább a civil társadalom (itt értsd: politikai társadalom, társadalmi mozgalmak) újjáéledését értik, mint a belső tökefelhalmozást. Radikális eszmékkel nehéz megnyerni az újgazdagokat. Az SZDSZ-ben pedig tudtommal még a liberális szárnyon belül sincs "vállalkozói tagozat", vagy olyan csoport, amely ezt az elképzelést az értelmiségi körökön túl is hitelesen tudná képviselni. Talán a *Kisvállalkozók* körében nagyobb eséllyel lehet támogatókra találni, mert ők még motiváltak a változásokban, és jobban rászorulnak a politikai képviseletre.

Egy vállalkozókat megcélzó pártstratégia esetén el kellene nyerni a Vállalkozók Országos Szövetsége (VOSZ) támogatását, és meggyőzni őket arról, hogy inkább bizhatnak szövetségünkben, mint az e téren rivális KISgazdapártban. Nem tűnik könnyű dolognak, mert a vállalkozók számára vonzóbb lehet a KISgazdapárt tekintélyelvű, olykor nyíltan egyenlőtlenegypárti társadalmiszemlélete, szakszervezet- és szociálpolitika-ellenessége és a leszakadt rétegekkel szembeni intoleranciája.

A tömegpárttá válás másik lehetősége, ha az SZDSZ a szegények, a perifériára szorultak, a *társadalmi kisebbségek* politikai szervezetévé válik. Ebben az esetben a szociális és radikális ideológiáknak kell dominálniuk a kampány során. Kiket célozhat meg egy ilyen választási propaganda? Nem a jómódúakat, nem a 30-40 év körüli karrier-generációkat, hanem a létminimum környékén élő nyugdíjasokat, a nehéz helyzetből induló fiatalokat, a cigányságot, a na-

clonalizmus feléledésétől tartó zsidóságot, a nemzeti kisebbségeket és a második gazdaságba bekapcsolódni nem tudó, állásvesztéstől tartó munkásokat.

Tudunk-e hitelesen szólni ezekhez az emberekhez? Megtalálhatja-e a közös nevezőt egy értelmiségiekből álló párt a társadalom számkivetettjével anélkül, hogy a paternalizmus csapdájába esne? Ráadásul ez a stratégia a nyugati újbaldolai stratégiájára emlékeztet, amely sokaknak nem szimpatikus és nyugaton nem is volt sikeres. Ebben az esetben ugyanis nem arról van szó, hogy a marginális rétegek maguk alulról megszerveződnek és képviselőik koalícióra lépnek egymással, hanem egy már létrejött pártalakulat próbálja "felvállalni" akaratauk országos képviselését. Tanúja voltam annak, amikor szövetségünk egyik nagytudású tagját letapsolták egy budapesti II. kerületi nagygyűlésen, mert nem tartották érthetőnek, amit mondott. Ha a rózsadombi lakosok nem értették, akkor kívánhatjuk-e, hogy a cigányság megértse elképzeléseinket?

De lássuk a fent említett rétegeket egyenként! Amíg a Szociáldemokrata Párt olyan, amilyen, addig az SZDSZ sikerrel pályázhat bizonyos munkásrétegek bizalmának elnyerésére. Persze nem egyedül: főleg a Magyar Demokrata Fórum és egy reform-MSZMP tűnnek erős ellenfeleknek. Ezzel együtt a munkásság választói magatartása ma még kiszámíthatatlan. A nemzeti kisebbségek (egyelőre?) országosan jelentéktelen szavazótömeggel bírnak, s itt nyilván a helyi ügyekben kialakított álláspontok döntenek majd a pártok között. A zsidóság valószínűleg nem fog az SZDSZ-től jobbra álló pártokra szavazni, így az ő megnyerésük lünek a legkönnyebbnek. Tekintettel a magyar társadalomba mélyen beivódott antiszemizmusra, a zsidókérdést nem célszerű a kampányvita témái közé behozni.

Komoly választótömegeket jelentenek viszont a fiatalok, a cigányok és a nyugdíjasok. Egy SZDSZ-Fidesz választási szövetség hasznos lehet a fiatalok megnyerésében, míg a nyugdíjasokon belül inkább az értelmiségiekre és a kisnyugdíjasokra számíthatunk. Persze utóbbiaknál várhatóan erős vonzása lesz a keresztény, a populista és a konzervatív jellegű pártoknak is. A cigányság több százezer választót jelent — olyan választókat, akiket egyetlen nagyobb politikai szervezet sem vall magáénak. Sem a konzervatív vagy

reformista MSZMP, sem a populista irányú szervezetek (MDF, Kisgazdapárt, Néppárt), sem a Jobboldalibb pártok (Függetlenségi Párt stb.). A cigányság valóságos alternatívája az SZDSZ mellett csak egy organikus cigánypárt lehet, amely azonban már meg is alakult.

Fontos az is, hogy az SZDSZ választási hadjáratába beépítse és hangsúlyosan képviselje a posztindusztriális értékeket, mert egy környezetvédő Zöld Párt nagyrészt éppen azoknak a szavazatait vonná el, akikre az SZDSZ is támaszkodni kíván. Szoros együttműködést kell kialakítani a Duna-mozgalmakkal és a különböző helyi környezetvédő csoportokkal.

Ez lehet tehát a tömegpárttá válás másik lehetősége. De felmerülhet az is, hogy a vállalkozói és kisebbségvédelmi érdekeket egyszerre próbálja meg érvényesíteni a szövetség. Próbálja meg egyszerre vonzóvá tenni magát a vállalkozók és a perifériára szorultak körében. Egy példával szemléltetve: küldje el Bauer Tamást a vállalkozókhoz, Solt Ottiliát a szegényekhez. Szóljon a szabad elvűekhez Tamás Gáspár Miklós, a szocialistákhoz Eörsi István, a környezetvédőkhöz Vargha János, az ötvenhatos nemzedékhez Mécs Imre, a fiatalokhoz Szent-Iványi István. Persze itt nem személyek szükséges munkamegosztásán van a hangsúly, hanem azon, hogy képviselhető-e nehezen összeegyeztethető értékek a kampány során. Nyilvánvaló, hogy a sikeres választási hadjáratot nem az elméleti koherencia követelményei kell, hogy vezéreljék. Egy tömegpártnak az a célja, hogy minél többen szavazzanak rá. Mégis fennál a veszélye annak, hogy az SZDSZ több szék között a pad alá esik. Elképzelhető, hogy a vállalkozóknak túl szociális, a szegényeknek túl liberális lesz.

Az SZDSZ-nek az eddiginél sokkal nyitottabbá kell válnia. Manapság szinte elképzelhetetlen, hogy az MSZMP-t elhagyó tömegek az SZDSZ felé tájékozódjanak. Erős szociáldemokrácia híján elsősorban az MDF jelenti számukra az alternatívát. Lemaradás mutatkozik a bázis - szint kiépítésében, amely nem látványos aprómunkát igényel. Kitűnő erővel rendelkezünk a televíziós vitákhoz, de még nincsenek hatásos szónokaink. Jelvényünk, a *de frapánsan utai* a demokratikus ellenzékkel való szellemi-politikai kontinuitásra — ám az utcai járókelők nem tudják, hogy mit jelent. Befelé szól,

önmagunkhoz; igen, mi tudjuk miről van szó — bennfentesek vagyunk. Az emberek azonban nem ismernek benne rá az SZDSZ-re, számukra jelvényünknek nincs jelentése. A kampány során stílust kell váltanunk.

Felvetett kérdéseim megválaszolásában magam is bizonytalan vagyok. Nem tudom, hogy a mai viszonyok között meghaladható-e az ellenzéki programpárt, s lehetséges-e egy nagyobb tömörülést létrehozni. Gyanús, ha egy pártnak keresnie kell a bázisát, s nem adódik az önként. Lehet, hogy ez nem az SZDSZ hibája, hanem az elmúlt négy évtized következménye: a szétforgácsolt társadalom politikai tagoltsága csak a legutóbbi időben kezd megszerveződni. Ebben a periódusban még elsősorban a pártok neve, történelmi eredetük az, ami fogódzóként szolgál a polgárok számára. Ezt a hátrányt az SZDSZ-nek a többé-kevésbé ismert ellenzéki eredet ellenére is le kell küzdenie.

Akámelyik irányba is tolódik végül a szövetség, lehet egy olyan vezérgondolat, amely az "értelmiségi pártot", a "vállalkozók pártját" és a "társadalmi kisebbségek pártját" összeköti — ez pedig *Európa*. Viszszatérni Európához, európaivá válni olyan eszme lehet, amely az SZDSZ sajátjává válhat. Hiszen a kommunista szovjet típusú társadalomban, a reformkommunisták demokratikus szocializmusban, a népiak a harmadik úton, a Jobboldal konzervatívok az "Isten-család-haza" értékeiben gondolkodnak. Az európaiság egyaránt jelenti a nyugatosságot, a nyugati kultúrkörbe való bekapcsolódást az értelmiségiek számára; a fejlett technológiát, a fogyasztási cikket, a mozgásszabadságot a vállalkozók számára; az öntudatosabb, gazdagabb és emberibb élet lehetőségét a perifériára szorultak számára.

A szabadabb utazás, a nyitabb információáramlás korában magyarok tömegel tapasztalhatják, hogy milyen a mai Nyugat-Európa; legalábbis a bécsi üzleteket összehasonlíthatják az itthoniakkal. Sejtetik, hogy a rendszerváltás programja nem a Horthy-rendszer restaurációját jelenti, mint azt az egypárti propaganda sugallta. Az európaiság a felébredés, az értelmes élet programját jelentheti. Románia helyett Ausztriát, alávetttség helyett önrendelkezést. Érdemes és hasznos lehet az SZDSZ választási kampányát erre építeni.

Bozóki András